

OCENY I OMÓWIENIA

DOI: 10.14746/rie.2015.9.34

Jerzy Babiak, *10 lat Polski w Unii Europejskiej, Wielkopolska Wyższa Szkoła Społeczno-Ekonomiczna w Środzie Wielkopolskiej, Poznań–Środa Wielkopolska 2014, ss. 239.*

Z dniem 1 maja 2014 r. minęła 10 rocznica przystąpienia Polski do Unii Europejskiej (UE). Rok 2014 stał się tym samym czasem licznych podsumowań oraz refleksji dotyczących tego, jak nasze państwo w ciągu tych lat się zmieniło. Z drugiej strony był to także dobry moment na zbadanie nastrojów społecznych względem projektu integracji europejskiej po 10 latach aktywnego uczestniczenia w nim. Nie da się ukryć, iż z perspektywy tych lat Polska dokonała awansu politycznego, a tym samym spełniło się wiele nadziei towarzyszących procesowi akcesji. Jako państwo członkowskie braliśmy udział w najważniejszych debatach dotyczących polityki UE, mogliśmy zaprezentować swoje stanowisko w negocjacjach budżetowych, uzyskaliśmy szansę budowania swojej reputacji i wizerunku na arenie międzynarodowej. Czy w pełni wykorzystujemy szansę bycia jednym z graczy w budowaniu integracji europejskiej, w jakich aspektach zyskaliśmy, a gdzie straciliśmy, czy jesteśmy zadowoleni z decyzji podjętej kilka lat temu?

Na te oraz wiele innych pytań odpowiedzi próbują udzielić autorzy artykułów zamieszczonych w pracy zbiorowej pod redakcją Jerzego Babiaka pt. *10 lat Polski w Unii Europejskiej*. W publikacji zamieszczonych zostało dwanaście artykułów poprzedzonych wstępem. Autorzy odnoszą się do licznych aspektów funkcjonowania Polski w UE, w tym ekonomicznych, społecznych oraz prawnych. Każdy tekst został przygotowany w oparciu o bardzo szeroką ilość pozycji bibliografii zarówno w języku polskim, jak i angielskim. W publikacji widoczna jest znaczna liczba wykresów oraz tabel w przejrzysty sposób obrazujących badane aspekty, dzięki temu czytelnik może łatwiej przyswoić omawiane procesy.

Pierwszym artykułem, który zarazem stanowi bardzo dobre wprowadzenie do tematyki publikacji, jest tekst Jerzego Babiaka *Droga Polski do Unii Europejskiej*. Mimo, że pełnoprawnym członkiem UE staliśmy się w roku 2004, droga Polski do jednoczącej się Europy rozpoczęła się znacznie wcześniej. Autor opisuje poszczególne etapy, warunki członkostwa, wskazuje na ważne dla Polski ustalenia oraz kluczowe dokumenty w procesie akcesji. Syntetyczny opis procesu stawania się państwem członkowskim, wskazuje jak wiele przygotowań, a także dostosowań i kontroli znajdowało się na poszczególnych etapach.

Zbliżenie się do UE nie było łatwe, jednak zakończyło się sukcesem. Generalnego podsumowania pełnoprawnego członkostwa dokonało trzech autorów Jarosław Flakowski, Arkadiusz Mieczynski oraz Waldemar Sługocki w artykule *Polska w Unii Europejskiej – dekada nowych doświadczeń*. Autorzy dokonują bilansu dziesięciolecia rozpoczynając od opisu przygotowań przedakcesyjnych, następnie skupiają się na społecznym, gospodarczym oraz politycznym wymiarze członkostwa. Artykuł został wzbogacony w liczne tabele oraz wykresy, które m.in. prezentują poparcie Polaków dla integracji Polski z UE, czy zestawiają poziom stopy bezrobocia w Polsce w roku 2003 oraz 2013 na tle pozostałych krajów członkowskich. Autorzy, co istotne zwrócili także uwagę na kwestię wyborów do Parlamentu Europejskiego, analizując elekcję deputowanych w Polsce w latach 2004–2014. Istotną kwestią, która także stała się jednym z wątków poruszonych w artykule stały się Fundusze UE dla Polski w latach 2004–2013. UE często postrzegana jest przez pryzmat funduszy, dlatego ważne jest, by dobrze rozumieć ich funkcjonowanie. Autorzy odnoszą się do wieloletnich ram finansowych na lata 2004–2006 oraz 2007–2013, wskazując na poszczególne programy operacyjne, źródło ich finansowania. Podkreślają, iż największymi beneficjentami w prezentowanych latach były jednostki samorządu terytorialnego.

Podsumowanie, a zarazem zakończenie artykułu zostało zawarte w zestawieniu korzyści makroekonomicznych członkostwa Polski w UE.

W kolejnych artykułach zostały zaprezentowane wyniki badań, wybranych, specjalistycznych obszarów funkcjonowania Polski w UE: *Dylematy społeczności pogranicza polsko-niemieckiego w kontekście członkostwa Polski w UE* (Ryszard Bodziacki); *Efekty zmian we Wspólnej Polityce Rolnej Unii Europejskiej dla Polski* (Zdzisław W. Puślecki); *Efekt migracyjny członkostwa Polski w UE. Emigracja Polaków do Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) na przykładzie Norwegii* (Wojciech Nowiak); *Mierniki rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce na tle wybranych państw Unii Europejskiej w latach 2003–2013* (Krzysztof Hajder); *Polityka inwestycyjna polskich gmin w kontekście członkostwa Polski w Unii Europejskiej* (Arkadiusz Ptak); *Proces prekaryzacji pracy a rynek pracy w Polsce w okresie transformacji ustrojowej* (Iwetta Andruszkiewicz, Eliza Kania); *Wpływ akcesji Polski do Unii Europejskiej na bezpieczeństwo energetyczne* (Mirosław Szulczyński); *Zagraniczne inwestycje bezpośrednie w Polsce w okresie członkostwa w Unii Europejskiej* (Józef Karpiński); *Społeczna odpowiedzialność biznesu z perspektywy 10-letniej obecności Polski w Unii Europejskiej* (Artur Kisiołek); *W sprawie europejskiej nowelizacji Konstytucji RP* (Krzysztof Urbaniak).

Autorzy poruszają bardzo ważne kwestie związane z integracją, piszą o zmianach, jakie nastąpiły w polskiej polityce i w codziennym życiu. W przejrzysty sposób prowadzą czytelnika przez meandry często skomplikowanego unijnego prawa. W swoich artykułach odwołują się do historii, porównują to, co było z tym, co nastąpiło, obrazują sytuację w Polsce z sytuacją w innych państwach członkowskich, wychodzą poza UE, odwołując się także do EOG czy WTO, tłumaczą na czym polega ingerencja UE w wewnętrzny porządek prawny oraz wiele innych kwestii.

Lekturę tę z pewnością można polecić studentom politologii, europeistyki, stosunków międzynarodowych czy ekonomii. Treść rekomendowanej książki czy poszczególnych rozdziałów, może stać się istotnym źródłem dla studentów na potrzeby prac licencjackich czy magisterskich. Jest to również pozycja warta przeczytania przez osoby, które na co dzień nie zajmują się UE, ponieważ wątki w niej poruszone mogą wskazać czytelnikowi w zrozumiały sposób funkcjonowanie UE, zasady na jakich mogliśmy do niej przystąpić, aspekty uczestniczenia w niej, daje także ogłęd zmian, jakie w minionej dekadzie nastąpiły. Jest to szczególna pozycja, ponieważ zostały w niej poruszone ważne, ale i aktualne wątki. Bezpieczeństwo energetyczne, problem dotyczący ludzi młodych wkraczających na rynek pracy, w którym nie ma dla nich miejsca, czy migracje. Dużym atutem publikacji jest opatrzenie każdego z artykułów bardzo bogatą liczbą pozycji w bibliografii, począwszy od aktów prawnych przez literaturę, kończąc na źródłach internetowych.

Praca zbiorowa, jako szczegółowe, ale też specjalistyczne studium poświęcone 10-leciu Polski w UE w wybranych aspektach, bez wątpienia zasługuje na uwagę i jest godna polecenia.

JOANNA JANCZ

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

Tomasz Grzegorz Grosse, *W poszukiwaniu geoeconomii w Europie*, wyd. Instytutu Studiów Politycznych Polskiej Akademii Nauk, Warszawa 2014, ss. 395.

Globalny kryzys finansowy, którego symbolem stał się upadek amerykańskiego giganta bankowego Lehman Brothers w 2008 r., stał się zarzewiem dyskusji na temat sensowności i żywotności neoliberalizmu w Europie oraz coraz bardziej widocznych dysfunkcji tej doktryny w obliczu kolejnych kryzysów. Nie kto inny jak Karl Polanyi w latach 40. ubiegłego wieku w dziele *Wielka transformacja* wskazywał, że nadmierna deregulacja rynków, zwłaszcza finansowych, doprowadziła do sytuacji, w której poszczególne państwa utraciły sterowność nad szeregiem zjawisk i procesów w ekonomii i polityce. Gwałtowny sprzeciw wobec liberalizmu sprowadził kruchy, rodzący się, międzywojenny multilateralizm do poziomu bilateralnej niepewności wyznaczonej przez ekspansję protekcyjizmu i rywalizacji ekonomicznej, a antyliberalny sprzeciw społeczny doprowadził w wielu państwach do upadku demokracji i wprowadzenia reżimów faszystowskich. Dostrzegając wpływ współczesnego kryzysu finansowego na kształtowanie się koncepcji wielobiegunowego świata Tomasz Grosse w dziele *W poszukiwaniu geoeconomii w Europie* stawia pytanie, czy geoeconomia, traktowana jako dziedzina wiedzy, która łączy geopolitykę z ekonomią, ma znaczenie w procesach integracji europejskiej (s. 7). Posługuje się on przy tym rozbudowanym instrumentarium metodologicznym opartym w głównej mierze na metodzie jakościowej. Struktura książki oparta jest na trzech rozbudowanych studiach przypadku, poprzez które Autor doszukuje się przejawów geoeconomii na Starym Kontynencie. Szczegółowo przedstawiając problematykę regulacji rynków finansowych (s. 151), reżimów walutowych (s. 215), a także polityki innowacyjnej w UE (s. 275) i odwołując się do działań podejmowanych w tych obszarach przez USA i Chiny, wskazuje na regionalne i planetarne konsekwencje kryzysu finansowego, którego erupcja miała miejsce na przełomie 2007 i 2008 roku. Grosse zauważa, że kryzys ten stanowiąc okazję do przekształceń struktury geopolitycznej w ramach UE wpłynął na jej ukształtowanie jako rodzaju „quasi-federacji technokratycznej”, w której państwa rdzenia (zwłaszcza Niemcy i do pewnego stopnia Francja) stały się systemowymi nadzorcami posiadającymi wystarczająco dużo sił i środków, by sterować za pośrednictwem instytucji technokratycznych Unii. Zapytując, czy strefa euro jest systemem niemieckim (s. 255), a także podejmując trudne interpretacyjnie kwestie sporu o dystrybucję kosztów (s. 259) oraz dystrybucji geopolitycznej podczas kryzysu rozdzierającej UE między „obóz niemiecki” i „obóz francuski” (s. 263) dostrzega on przejście od wspólnotowego modelu integracyjnego do modelu opartego na polityce siły dominujących państw członkowskich. Poświęcając, co zrozumiałe, wiele uwagi Niemcom, Grosse podkreśla partykularne, egoistyczne nastawianie tego państwa w warunkach kryzysu, które określa mianem „asymetrii racjonalności”, tj. „przedkładania racji narodowych nad racjonalność całego systemu” (s. 271). Wychodząc poza perspektywę regionalną, europejską, zwraca przy tym uwagę, że przemiany europejskiej ekonomii, finansów, polityki są nieodłącznie związane ze swego rodzaju „eksportem” idei neoliberalnych ze Stanów Zjednoczonych i ich powiązaniu z procesami integracyjnymi w Europie, co następuje od lat 70. ubiegłego wieku. Tomasz Grosse stawia tezę, że wybór tej doktryny jest ryzykowny geoeconomicznie bowiem przyczynia się do osłabienia sterowania gospodarką przez władze publiczne, nadmiernego rozchwiania rynków, destabilizacji ładu politycznego, a tym samym do erozji potencjału geopolitycznego (s. 339). Nade wszystko władze publiczne, tracąc sterowność nad gospodarką stają w obliczu problemu wyczerpywania zasobów wewnętrznych, co określa mianem „deakumulacji kapitałów”. Posługując się kontrastem zauważa, że w odróżnieniu do UE z taki-

mi bólczkami nie mają do czynienia Chiny, państwo dysponujące silną władzą centralną, a przy tym konsekwentnie stosujące strategię geoeconomiczną.

Tomasz Grosse wskazując na deakumulację kapitałów, wyniszczającą rywalizację między najsilniejszymi państwami europejskiego centrum, być może trwałą peryferyzację Polski i innych państw zewnętrznego kręgu integracyjnego, wreszcie ekspansję neoliberalizmu, który sprawia, że ludzie i społeczeństwa zostają podporządkowani logice rynkowej, zwraca uwagę na osłabienie wspólnoty politycznej i spójności społeczeństw, na zachodzenie kryzysu ładu demokratycznego. Przenosząc tę refleksję na płaszczyznę socjologiczną, zwłaszcza nawiązując do dzieł wybitnego niemieckiego socjologa Ulricha Becka, wydaje się, że można mówić o rozchodzeniu się w Europie kultury ryzyka, niepewności, potęgowanej przez inscenizację kryzysu finansowego jako nowego widma, które charakteryzuje się odsłanianiem dziejowego „momentu kosmopolitycznego”, ciągłą antycypacją zdarzeń budzących strach. Autor recenzowanego dzieła, powołując się na paradygmat realistyczny – oparty na interesach państw europejskich, a także konstruktywistyczny – uwypuklający rolę idei, wskazuje na istnienie głębokich podziałów w Europie – zwłaszcza finansową, społeczną, polityczną i ideologiczną dysharmonię procesu integracji europejskiej wywołaną przez fałszywy, neoliberalny ton, który zagłusza IX symfonię Beethovena. Jako remedium proponuje przyjęcie założeń strategii geoeconomicznej dla Europy, której ideową bazą jest „odrzućcie paradygmatu neoliberalnego i powrót do idei «zakorzenienia» rynków we wspólnocie politycznej” (s. 347).

Książka profesora Tomasza Grzegorza Grosse to dzieło wielowątkowe, poddane rygorowi metodologicznemu a nadto oryginalne, oparte na podejściu naukowym, które można określić jako „strategiczny konstruktywizm”. Autor w sposób obiektywny i rzeczowy ukazał obszary polityki gospodarczej mające zasadnicze znaczenie dla kierunku rozwijania integracji europejskiej. To istotne bowiem coraz widoczniejszy staje się niedostatek poważnego myślenia o teraźniejszości i przyszłości Europy. Na uwagę zasługuje przyjazny czytelnikowi, zrozumiały język, którym napisano książkę, pozbawiony niepotrzebnych ozdobników i uduźwień. Dzieło to warto polecić nie tylko badaczom Unii Europejskiej, ale także doktorantom, studentom, decydentom politycznym oraz wszystkim tym, którzy pragną poszerzyć swoją wiedzę na temat mechanizmów sterowania współczesną Europą.

MAREK REWIZORSKI

Uniwersytet Gdański

***Normatywna potęga Unii Europejskiej w obliczu konfliktów międzynarodowych*, red. Anna Skolimowska, Dom Wydawniczy Elipsa, Warszawa 2015, ss. 226.**

Recenzowana publikacja stanowi autorską, oryginalną próbę weryfikacji teoretycznej koncepcji roli Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych jako potęgi normatywnej, zagadnienie rzadko analizowane w polskiej literaturze. Przybliżenie specyfiki oraz głównych cech potęgi normatywnej zostało dokonane w odniesieniu do pojawiających się kryzysów politycznych, jakimi są umiędzynarodowione konflikty wewnętrzne na terenie: Ukrainy, Mołdawii oraz Kosowa. W literaturze przedmiotu dominują opracowania zawierające deskrypcyjne ujęcie roli Unii Europejskiej w świecie oraz wskazujące podejmowane działania w tym zakresie. Recenzowana publikacja wypełnia pewną lukę w zakresie badań nad sposobami, w jakich Unia Europejska wpływa na podmioty trzecie, zwłaszcza na polityki i działania państw niebędących jej członkami. Czytelnik odnajdzie w niej zarówno rozważania teoretyczne, niezbędne do zrozumienia istoty zagadnienia, jak i zastosowanie omawianych teoretycznych rozważań w praktycznym ujęciu. Porusza aktualne zagadnienia, prezentowane zarówno w ujęciu naukowym, dydaktycznym, jak i popularyzującym wiedzę.

O oryginalności recenzowanej publikacji przesądza kilka wartościowych elementów. Pierwszym z nich jest spójność opracowania, prezentującego zbiorowe wyniki badań prowadzonych przez zespół kilku autorów, pracowników Instytutu Politologii Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie (Katedra Stosunków Międzynarodowych i Studiów Europejskich, Zakład Stosunków Międzynarodowych). Wyniki zostały uporządkowane oraz poprzedzone częścią teoretyczno-metodologiczną. W efekcie powstała spójna monografia.

Po drugie, prowadzona analiza nie ma jedynie na celu uświadomienie czytelnikowi, jak Unia funkcjonuje w relacjach zewnętrznych. Deskrypcja jest jedynie tłem dla dominującej analizy prowadzonej w dwóch płaszczyznach: teoretycznej i empirycznej. W płaszczyźnie teoretycznej analiza dotyczy weryfikacji rozważań, czy badana polityka zewnętrzna Unii Europejskiej ma charakter normatywny i jakie są komponenty tej strategii oraz czy zachodzi europeizacja państw nie członkowskich Unii Europejskiej za pomocą europejskich norm politycznych. Natomiast w płaszczyźnie empirycznej poszukiwania dotyczą warunków skuteczności polityki zewnętrznej Unii Europejskiej jako potęgi normatywnej.

Po trzecie, oceniana publikacja wypełnia ważną lukę w rynku wydawniczym, jaką jest brak spójnej monografii, porządkującej i wyjaśniającej wspomniane wyżej zagadnienia. Jednocześnie stosuje do tego najnowsze podejścia teoretyczne, objaśniając je na tle dotychczasowego kanonu rozumowania, postrzegania stosunków międzynarodowych oraz pełnionych ról przez aktywnych graczy na światowej scenie. W jednym z rozdziałów książki w części teoretycznej przedstawione zostały podstawy koncepcyjne postrzegania Unii Europejskiej jako potęgi normatywnej. Nie dokonano tego w sposób opisowy, określając pewne cechy, lecz zmusza się czytelnika do uważnej lektury i zastanowienia się nad powstającymi różnicami w sposobie postrzegania, przyczynami ich powstawania oraz kwestią relewantności kryteriów, które służą do wyboru określonych instrumentów i celów, stosowanych do oceny postrzeganej rzeczywistości.

Po czwarte, kolejną wartością tej pracy, jest wpisanie się w trend narastający, w ostatnich latach, liczby publikacji stosujących założenia konstruktywizmu, co umożliwia analizowanie Unii Europejskiej w kategoriach potęgi normatywnej. Wśród autorów polskojęzycznych prac do pionierów tego trendu należy zaliczyć D. Milczarkę (Milczarek, 2001; 2003), opisującego w swoich artykułach pojawiające się nowe podejście badawcze, T. G. Grosse, który dokonał we-

ryfikacji potęgi normatywnej UE na przykładzie EPS (Grosse, 2010). Jedną z bardziej współczesnych analiz dotyczących podobnego problemu jest artykuł B. Piskorskiej (Piskorska, 2013). Więcej prac jest w językach obcych.

Kolejnym walorem prezentowanej książki jest jej aspekt dydaktyczny. Na szczególną uwagę zasługują precyzyjne rozważania dotyczące zasadności doboru teorii i metod badawczych. W recenzowanej publikacji dr Anna Skolimowska we wstępie jasno określiła cele, zdefiniowała problemy badawcze oraz postawiła liczne pytania, na które odpowiedź została udzielona w toku pracy. Prawdopodobnie sformułowane zostały także hipotezy. Całość należy określić wzorcowym planem badawczym.

Ponadto autorzy nie ograniczyli się wyłącznie do prezentacji stosowanych perspektyw badawczych. Została dokonana jasna wykładnia, w jaki sposób kompetencje teoretyczne należy wykorzystać podczas prowadzenia badań. Zestawiono używane podejście z innymi teoriami stosunków międzynarodowych, czyniąc z tej publikacji wciągającą lekturę napisaną językiem zrozumiałym dla każdego czytelnika, chcącego zapoznać się z omawianymi zagadnieniami.

Monografia zgodnie z założeniami badawczymi została podzielona na dwie części: pierwszą – teoretyczną oraz drugą – empiryczną. Pierwsze rozdziały w części teoretycznej stanowią rozważania o realizowaniu przez Unię Europejską swojej roli jako aktora normatywnego w stosunkach międzynarodowych w wymiarze teoretycznym, strategicznym, instytucjonalnym oraz względem najbliższego otoczenia – państw sąsiedzkich.

Pierwszy rozdział w części teoretycznej, zatytułowany *Potęga norm w stosunkach międzynarodowych*, wprowadza podstawowe pojęcia jak m.in. normy w stosunkach międzynarodowych, prezentuje ewolucję kategorii potęgi oraz dokonuje typologii strategii polityki zagranicznej wyróżnianych typów potęg. Cały rozdział stosuje komparatystykę w ujęciu jakościowym w celu wydobycia cech różnicujących definiowane pojęcia.

Kolejny rozdział został zatytułowany *Charakterystyka roli Unii Europejskiej w stosunkach międzynarodowych*. Stosując pojęcia zdefiniowane w rozdziale pierwszym dr A. Skolimowska prezentuje jak w praktyce odnoszą się te teoretyczne rozważania z wcześniejszego rozdziału o potędze normatywnej, o strategii przyjmowanej przez potęgę oraz o instrumentach, które są przez daną potęgę wykorzystywane, do analizowanego przypadku Unii Europejskiej – czyli przez potęgę normatywną.

Trzeci rozdział, został zatytułowany *Potęga normatywna Unii Europejskiej w relacjach z państwami sąsiedzkimi*. W rozdziale tym dokonano analizy aktywności Unii Europejskiej w najbliższym otoczeniu poprzez zbadanie, na ile wpisuje się ona w deklarowaną rolę aktora normatywnego. Autorka udziela odpowiedzi na pytanie, czy wspomniana wyżej rola widoczna jest w polityce Unii Europejskiej względem najbliższego sąsiedztwa? Ponadto podjęta została refleksja nad sposobami oraz skutkami europeizacji państw objętych polityką sąsiedztwa a zwłaszcza Partnerstwem Wschodnim. W badanych relacjach występuje wyjątkowa, w skali stosunków międzynarodowych, strategia relacji regionalnych, w których kategoria siły oraz potęgi materialnej ustępuje miejsca sile ideowej. Rozdział ten zawiera opis instrumentarium metodologicznego do podjęcia badania siły oddziaływania Unii Europejskiej w stosunkach regionalnych oraz uwarunkowania skuteczności tej strategii. Wśród nich znajdują się skale pomiaru oraz rodzaje europeizacji, a także strategie oddziaływania. Jest to bardzo ważny rozdział, porządkujący i prezentujący całościowo mechanizm oddziaływania Unii Europejskiej jako potęgi normatywnej. W literaturze analitycznej można spotkać jedynie wybrane elementy, potrzebne autorom do zbadania wybranego fragmentu rzeczywistości/działania Unii Europejskiej. Rozdział ten jest niezwykle istotny dla całej pracy, wzbogaca ją i stanowi o wartości naukowej całej publikacji. Ponadto książka zyskuje walor pozycji objaśniającej zagadnienie kompleksowo i w sposób uporządkowany.

Część teoretyczną kończy rozdział zatytułowany *Unia Europejska wobec problematyki międzynarodowych konfliktów wewnętrznych*. Poświęcony jest on zdefiniowaniu konfliktu

wewnętrznego oraz roli Unii Europejskiej w zakresie bezpieczeństwa międzynarodowego. W rozdziale tym zgodnie ze wcześniej przybliżonymi założeniami teoretycznymi poddano analizie strategię UE zarządzania konfliktami międzynarodowymi oraz zaprezentowano instrumentarium unijne polityki zewnętrznej w obliczu konfliktu.

W części empirycznej publikacja zawiera trzy rozdziały weryfikujące w praktyce założenia teoretyczne potęgi normatywnej Unii Europejskiej w obliczu konfliktu. Pierwszy rozdział z tej części dotyczy *Normatywnej polityki zewnętrznej Unii Europejskiej w obliczu konfliktu w Kosowie* autorstwa dr. Mariusza Sulkowskiego. Kolejny rozdział nosi tytuł *Specyfika normatywnej polityki zewnętrznej Unii Europejskiej w obliczu konfliktu rosyjsko-ukraińskiego* i został napisany przez dr. Piotra Bajdę. Natomiast ostatni rozdział nosi tytuł *Zaangażowanie Unii Europejskiej w rozwiązanie konfliktu nadniestrzańskiego* autorstwa mgr. Jakuba Pieńkowskiego.

Recenzowaną publikację kończy rozdział zatytułowany *Normatywna rola Unii Europejskiej w relacjach międzynarodowych – raport z badania*. Autorka nawiązuje w nim do postawionych we wstępie pytań i hipotez badawczych oraz wskazuje w jakim stopniu udało się dokonać ich weryfikacji. Przedstawiono także determinanty warunkujące osiągnięcie postępu i większej efektywności działań podejmowanych przez Unię w badanym obszarze. Jest to walor użyteczny prowadzonych badań, co tylko zwiększa przydatność recenzowanej publikacji dla szerszego kręgu odbiorców.

Autorzy ocenianej publikacji wykazali się erudycją, tak w warstwie faktograficznej, jak i teoretycznej, dowodząc bardzo dobrego rozeznania w podjętej przez siebie problematyce. Lektura książki potwierdza umiejętność dowodzenia własnych racji, jak i prowadzenia polemiki z poglądami innych autorów. Wywód jest precyzyjny i logiczny, co umożliwia prawidłową konstrukcję publikacji. Istotne dla osiągniętych wyników jest także zastosowanie triangulacji w analizie. Prócz wyciągnięcia wniosków z prowadzonego badania, autorzy opracowali także rekomendacje odnoszące się do oferty Unii Europejskiej dla państw-adresatów jej polityki zewnętrznej.

Podjęty przez Autorów temat jest ważny, tak w płaszczyźnie teoretycznej, jak i poznawczej. Opracowanie ma szansę stanowić istotny wkład do badań nad rolą Unii Europejskiej w obliczu umiędzynarodowionych konfliktów wewnętrznych zarówno w ujęciu teoretycznym, dydaktycznym, jak i użytecznym oraz popularyzującym wiedzę naukową.

MARTA WITKOWSKA

Uniwersytet Warszawski

***Polska w Europie 1989–2014. 25 lat po przemianach*, red. J. Knopek, M. Sikora-Gaca, D. Magierek, Koszalin 2014.**

Uroczyscie obchodzone 25-lecie wyborów 1989 roku stworzyło idealne warunki, by z perspektywy czasu, przeanalizować obfitujące w polityczne wydarzenia ćwierćwiecze najnowszej historii Polski. Próbę tą podjęli badacze związani z Instytutem Polityki Społecznej i Stosunków Międzynarodowych Politechniki Koszalińskiej. Swoje rozważania zaprezentowali oni w czterech tomach, które poświęcone zostały następującym obszarom: przeobrażeniom społeczno-kulturalnym, przekształceniom gospodarczym, zmianom regionalnym i lokalnym oraz transformacjom politycznym. Lekturę artykułów poprzedza krótkie wprowadzenie, w którym redaktorzy omawiają specyfikę i treść danego tomu.

W poświęconym wybranym aspektom transformacji politycznych tomie, zainteresowany czytelnik odnajdzie artykuły koncentrujące się m.in. na wyzwaniach dla Polski wynikających z uczestnictwa w procesie integracji europejskiej czy definiujące i określające zmianę polskiej polityki zagranicznej w okresie transformacji. Istotną wydaje się konstatacja Piotra Bajora, iż wyłoniony, nowy rząd deklarował aktywny udział Polski w rozwiązywaniu istotnych spraw międzynarodowych zarówno z perspektywy regionalnej i globalnej (s. 26). Syntetyczną analizę, zarówno politologiczną, jak i prawną, Prezydencji w Radzie Unii Europejskiej po traktacie z Lizbony przedstawił z kolei Marek Rewizorski. Stwierdził on, iż traktat z Lizbony wyraźnie poszerzył prezydencję, zmieniając równocześnie jej charakter (s. 63).

Ważnym elementem omawianego tomu są teksty dotyczące relacji Polski z innymi państwami, m.in. z Białorusią, państwami Afryki Zachodniej oraz Chorwacji i Serbii. W odniesieniu do stosunków Polski z Białorusią Autorka słusznie stwierdza, iż jedną z przyczyn je utrudniających jest brak realnego pomysłu strony polskiej na rozwiązanie najpilniejszych problemów. Tematykę artykułów recenzowanego tomu, które w dużej mierze koncentrują się na stosunkach międzynarodowych oraz kwestiach bezpieczeństwa, uzupełniają teksty dotyczące roli Kościoła katolickiego w rozwoju Unii Europejskiej oraz wpływu rozpadu Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich na pierwsze lata niepodległości Ukrainy. W próbie określenia współczesnej roli Kościoła katolickiego, Wojciech Stankiewicz podkreśla, iż Stolica Apostolska jest i dalej powinna być aktywnym aktorem sceny europejskiej w kwestiach etycznych i prawnych (s. 153). Czesław Partacz analizując wpływ rozpadu ZSRR na politykę Ukrainy, również w odniesieniu do jej dążeń proeuropejskich, stwierdza, iż jednym z czynników spowalniającym te aspiracje było postrzeganie Ukrainy jako tworu nieobliczalnego, sezonowego, „siedzącego okrakiem na granicy Wschodu i Zachodu” (s. 117).

Kolejny tom autorzy poświęcili wybranym przykładom obszarów przekształceń gospodarczych. Jest to szczególnie obszar badawczy bowiem „budowa stabilnego otoczenia gospodarczego jest zatem podstawowym elementem kształtującym każdą transformację systemową, jeżeli podąża ona w stronę demokratycznego porządku polityczno-ustrojowego” (s. 5). Artykuły składające się na ten tom omawiają w większości konkretne *casusy* zmian, które umożliwiła transformacja ustrojowa. Została więc w nim omówiona Wałbrzyska Strefa Ekonomiczna na tle pozostałych tego typu obszarów, przeanalizowano także rozwój energetyki odnawialnej w oparciu o Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego. Bardzo interesująco jawią się także rozważania Mirona Kłusaka o kryzysie jako zagrożeniu dla porządku liberalnego oraz wartości demokratycznych. Autor zaznacza w nich, iż społeczność międzynarodowa przedwcześnie „pogrzebała” rolę państwa narodowego. Zauważa dalej, iż to naród musi pilnować swoich interesów i umieć definiować swoje priorytety w jego racji stanu. Cały czas bowiem te rytorialność i obywatelskość są ze sobą ściśle związane (s. 10). W kontekście wzajemnej relacji

między społecznym a ekonomicznym wymiarem transformacji zainteresowany czytelnik powinien zapoznać się z tekstami Jacka Sroki *Transformacyjny krajobraz stosunków przemysłowych i dialogu społecznego w Polsce* oraz Anny Pankowskiej pt. *Finansowa stabilność systemu emerytur jako część zabezpieczenia społecznego*. W pierwszym z nich Autor konstatuje, iż m.in. brak kultury politycznej przy równoczesnej zachowawczości uczestników dialogu jest powodem, iż najczęściej nie ma on charakteru dwustronnego, „bez bezpośredniego zaangażowania władz publicznych” (s. 24). Zdaniem Anny Pankowskiej natomiast niezmiernie ważnymi elementami systemu emerytalnego winna być odpowiednia polityka informacyjna państwa uwypuklająca konieczność oszczędzania w trakcie zarobkowania (s. 57).

Nie sposób przedstawić koherentny obraz 25 lat przemian bez przywołania znaczenia zmian na poziomie regionalnym i lokalnym. Temu zagadnieniu został poświęcony następny z tomów. W zebranych artykułach autorzy podjęli tematykę m.in. z zakresu bezpieczeństwa lokalnego, opisując rolę Komendy Miejskiej Policji w Koszalinie w kreowaniu bezpieczeństwa. Interesującym studium traktującym o wykorzystaniu funduszy unijnych w systemie edukacji na przykładzie partnerskich projektów szkół Comenius, jest tekst Małgorzaty Bielskiej. Studium regionalnym nad dominującymi wartościami społecznymi reprezentowanymi przez młodzież szkół ponadgimnazjalnych w województwie pomorskim i zachodniopomorskim jest artykuł Zbigniewa Werry. Całościowe spojrzenie, oceniające bilans ćwierćwiecza polskiego systemu wyborczego do samorządu terytorialnego zaprezentowała Ewa Włodyka.

Zmiany dla polityki regionalnej wynikające z postępującego zbliżenia z Unią Europejską zaprezentowali z kolei w swoich artykułach Agnieszka Stachura i Tomasz Hoffman. Skoncentrowali się oni w swoich artykułach kolejno na problemie euroregionów jako specyficznej formie polityki regionalnej Unii Europejskiej oraz na europeizacji polityki regionalnej w Polsce.

W tomie poświęconym obliczom zmian regionalnych i lokalnych znalazły się także teksty traktujące o mieście Piła. Pierwszy z nich ukazuje przebieg wyborów kontraktowych w tym mieście, w czerwcu 1989 roku, drugi natomiast koncentruje się na wybranych aspektach rozwoju piłskiego w latach 1999–2013.

Ostatni z tomów *Polska w Europie 1989–2014 25 lat po przemianach* jest publikacją najobszerniejszą z całego cyklu. Autorzy dotyczą w niej problemu płaszczyzn przeobrażeń społeczno-kulturalnych. Zagadnienie to jawi się jako niezmiernie ważne, ponieważ jak autorzy zauważyli we wprowadzeniu, „spośród funkcjonującej w transformacji triady polityka – gospodarka – społeczeństwo, to ono właśnie jest najsłabszym ogniwem” (s. 5).

W tomie tym dominują teksty dotyczące bezpieczeństwa w miękkim wymiarze, współczesnej roli mediów czy badań nad kulturą i wartościami kulturowymi. Zainteresowany czytelnik odnajdzie interesujące informacje z zakresu polityki społeczno-ekonomicznej, której dotyczą teksty Marka Pogonowskiego o reformie emerytalnej oraz Urszuli Kosowskiej o przemianach modelu rodziny w Polsce. Szczególnie interesujący jest również artykuł Andrzeja Chodubskiego stanowiący diagnozę i ocenę charakteru współczesnej migracji Polaków. Autor słusznie zauważa w nim, iż migracje zagraniczne „stanowią istotny składnik krajobrazu społeczno-ekonomicznego” rozwiązując wiele współczesnych problemów jak chociażby bezrobocie (s. 50).

Publikacja pod redakcją Jacka Knopka, Małgorzaty Sikory-Gacy i Renaty Gabryszak jest istotnym wkładem w naukową dyskusję dotyczącą bilansu lat 1989–2014. Zgromadzenie artykułów traktujących o podobnej problematyce i wydanie ich w osobnych tomach należy ocenić ze wszech miar pozytywnie. Podjęta w artykułach tematyka jest cały czas aktualna, a jakość zawartych w nich informacji dobra. Autorzy trafnie dobrali wykorzystaną literaturę oraz właściwie przywoływali materiały źródłowe.

DOI: 10.14746/rie.2015.9.38

Joseph Ratzinger, *Europa Benedykta w kryzysie kultur*, Wydawnictwo Edycja Św. Pawła, Częstochowa 2005, ss. 141.

Integracja europejska jest dobrowolnym procesem łączącym państwa kontynentu europejskiego wokół katalogu wartości sformułowanych w kolejnych traktatach podstawowych Unii Europejskiej. Szukając fundamentów integracji europejskiej można wskazać na wiele elementów identyfikacji wartości wspierających konstrukcję unijną. Dla państw wyrażających chęć przystąpienia do Unii, katalog warunków akcesyjnych określają przepisy Traktatu o Unii Europejskiej. Są one podstawą do oceny wniosku akcesyjnego i wskazują obszary negocjacji akcesyjnych prowadzonych przez Komisję Europejską.

Dyskusja o wartościach, na których ma być oparta Unia Europejska, nie jest nowym forum debaty o europejskiej tożsamości. Dość wspomnieć o pracach licznych gremiów, które zajmowały się tą tematyką przy okazji pracy nad treścią Karty Praw Podstawowych UE czy też prac nad treścią Traktatu Ustanawiającego Konstytucję dla Europy (dalej TKE). Pytania o tożsamość europejską pojawiają się prawie zawsze w momentach przełomowych dla Unii Europejskiej. Są one często określane mianem kryzysu integracji. Ostatni kryzys traktatowy związany z nieprzyjęciem Traktatu Ustanawiającego Konstytucję dla Europy, czy też aktualny kryzys migracyjny pośrednio dotyczą spraw określających filozofię, na której założeniach ma być budowana przyszła Unia Europejska.

W opublikowanej w przededniu swego wyboru na Stolicę Apostolską książce, Joseph kard. Ratzinger kreśli główne wątki refleksji na temat tożsamości europejskiej. Okazją do przedstawienia swego punktu widzenia na ten temat była kończąca się debata o kształcie tzw. konstytucji europejskiej, a w szczególności o umieszczeniu w jej preambule *invocatio Dei*. W tym miejscu warto przypomnieć o propozycji *invocatio Dei*, którą polska delegacja na Konwent Europejski próbowała przedstawić jako tę łączącą różne postawy wokół wspólnych wartości wywodzących się z różnych obrządków religii monoteistycznych.

We wstępie do rozważań przyszły papież diagnozuje współczesne problemy Europy. Warto zauważyć, że argumentacja przytoczona przez kard. Ratzingera jest znaną już chociażby z licznych stanowisk Rady Konferencji Biskupów Europy, nauczania poprzednich papieży czy też brzmi w ostatnim przemówieniu papieża Franciszka podczas Jego wizyty w siedzibie Parlamentu Europejskiego w Strasburgu. Diagnoza kard. Ratzingera sięga jednak głębiej niż prosta analiza licznych programów integracyjnych czy też antykryzysowych. Ratzinger ukazuje problemy Europy, które w jego przekonaniu są skutkiem uprzedmiotowienia człowieka w filozofii pozytywistycznej. Przyszły papież jasno daje do zrozumienia, że kryzysowi integracji towarzyszy kryzys kultur. Nowa Europa odwołująca się do filozofii oświecenia staje się punktem wyjścia racjonalizmu naukowego, który wykluczając Boga jako przyczynę wszystkiego promuje techniczną mentalność zawężającą moralność do sfery subiektywnej. Przechodząca „próbę swego napędu” (s. 48) Europa promuje człowieka jako produkt naszego działania. Jednak wzrostowi naszych możliwości nie odpowiada równoczesny rozwój naszej moralnej siły – pisze Ratzinger (s. 43). Stąd problemem dzisiejszej ludzkości jest brak równowagi między technicznymi możliwościami a siłą moralną. Buduje się świat (w domyśle Europy) (s. 46) supremacji człowieka, który jednak oparty na kalkulacji relatywizuje dobro, które w konsekwencji traci swe pierwotne znaczenie. Staje się to również w systemach politycznych, które ze swej natury powinny stać na straży niezbywalnych praw jednostek. Zamieniają się one jednak w systemy, które jako przeliczniki głosów nie zastępują mądrości (s. 35). Przyszły papież stawia tezę, że „w dyskusji na temat definicji Europy i jej nowej formy politycznej nie chodzi tyle o jakąś nostalgiczną bitwę <tylnej straży>», co raczej o wielką odpowiedzialność za współczesną ludzkość” (s. 48). W toku wywodu

uznaje za niedorzeczną argumentację przeciwników umieszczenia w TKE *invocatio Dei* i oparcia podstaw Unii na prawach filozofii uniwersalnej. Zadaje pytanie: kogo miałyby obrażać *invocatio Dei*? Zarówno wyznawcy judaizmu, chrześcijańskie, jak i muzułmanie – wskazuje kard. Ratzinger – korzeniami swoich religii dotykają góry Synaj, i tym samym nie zwrot deistyczny, lecz usiłowanie zbudowania ludzkiej wspólnoty całkowicie bez Boga, jest odbierane jako promocja antymetafizycznej filozofii pozytywistycznej i związanej z nią powszechnej laicyzacji. Autor dokonuje przeglądu dzieł E. Kanta, B. Pascala, którzy przedmiotem swych rozważań czynili relację między wiarą, rozumem, prawem boskim, ziemskim. Wyprowadza z tego katolicką definicję tolerancji streszczoną w słowach *veluti si Deus daretur* – odwrócenie aksjomatu oświecenia przyjmujące za punkt wyjścia uznanie, że w niczym nieograniczającym wolność, a dającym oparcie i kryterium identyfikacji jest działanie tak jakby Bóg istniał (s. 70). W dalszych częściach wywodu, kard. Ratzinger kreśli obraz człowieka wierzącego, zaangażowanego w życie społeczne. Stawia ponownie pytanie o to, czy agnostycyzm może być rozwiązaniem wszystkich wątpliwości człowieka? W jakich relacjach pozostają wiara i rozum? Jak definiować naturalne poznanie Boga i jakie z tego wypływają konsekwencje dnia codziennego?

Rozwinięcie powyższych wątków stanowią poglądy kard. Ratzingera głoszone już po wyborze na urząd papieża. W udzielonym P. Seewaldowi wywiadzie zatytułowanym „Świątłość Świata” (Wydawnictwo Znak, Kraków 2011), Benedykt XVI mówi o wygaszaniu obrazu Boga, które służy kulturze relatywizmu. Jako przyczynę kryzysu gospodarczego i politycznego wskazuje na brak etyki i współodpowiedzialności za losy przyszłych pokoleń. Postęp dzisiejszych czasów, zdaniem Benedykta XVI, jest niszczycielski. Dlatego też przy opracowaniu kryteriów postępu należy zwrócić szczególną uwagę na ponowne zdefiniowanie koncepcji osoby ludzkiej. Sojusz postępu, wiedzy i władzy wymaga wplecenia pojęcia dobra, postawienia fundamentalnych pytań o to jaka wiedza jest wiedzą dobrą, dokąd wiedza ma prowadzić władzę? (s. 54 i 55). Konieczność wypracowania równowagi ma przewyższyć kulturę relatywizmu. Nie tylko w tym kontekście koncepcja Europy Josepha kard. Ratzingera jest spójna z ostatnią Encykliką papieską *Laudato Si!* – Franciszka. Obecny papież przestrzega przed dramatem polityki skoncentrowanej na doraźnych rezultatach, wspieranej przez konsumpcyjną ludność. Przed polityką rodzącą krótkoterminowy rozwój (s. 112). Dostrzegany również przez tego duchownego dychotomiczny podział między państwa bogate i państwa biedne, na zwycięzców i pokonanych, wymaga określenia kryteriów odpowiedzialności gwarantującej zrównowazony [etyczny – przyp. M.T.] rozwój ludzkości.

Europa Benedykta w kryzysie kultur autorstwa Josepha kard. Ratzingera to ważny, nie nowy, ale mało znany głos w dyskusji o kondycji ludzkości. Tęm, przyczyną podjętej refleksji jest toczona na przełomie 2003 i 2004 roku debata na temat *invocatio Dei* w nowym traktacie Unii Europejskiej. Pytanie o tożsamość europejską, o powody zagrożenia terrorystycznego, o zasady współistnienia na kontynencie europejskim wyznawców wielu religii, w kontekście rezygnacji przez Unię z założeń polityki wielokulturowości, staje się nad wyraz aktualne. Książka liczy 141 stron. Została poprzedzona wstępem napisanym przez o. Leona Knabita (wstęp do wydania polskiego) oraz przez Marcello Pera. Książka stanowi rozwinięcie wykładu autora, który został wygłoszony w Subiaco. Podział na trzy części z rozwinięciem treści w podpunktach dodatkowo zatytułowanych, porządkuje nietławy wywód.

Ze względu na aktualności prezentowanych tez, jak również obecną sytuację, w której znajduje się Europa, książka ta może być przedmiotem seminarium naukowego nie tylko studentów filozofii, teologii, ale również nauk o polityce. Interesujące jest badanie wspólnych wątków nauczania papieskiego w ostatnich latach. Wydaje się, że dla lepszego zrozumienia tez encykliki *Laudato Si!*, należy przestudiować myśli kard. Ratzingera, późniejszego Benedykta XVI.

MIKOŁAJ TOMASZYK

Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu

